

Innspill til strategien for økt FoU i næringslivet

Næringslivets FoU-innsats er avgjørende dersom Norge skal klare omstillingsprosessene vi skal gjennom mht til næringsstruktur og for å møte de store utfordringene knyttet til klima, natur, demografi, utenforskap, totalberedskap, kunstig intelligens mm. Uten et kunnskapsbasert, nyskapende og konkurransedyktig næringsliv vil verdiskaping for en bærekraftig fremtid være krevende. Det er bred enighet om nøkkelrollen til FoU som driver for innovasjon, økonomisk utvikling og livskvalitet. Bedrifter investerer imidlertid mindre i FoU enn det som er samfunnsøkonomisk ønskelig. Dette er årsaken til at regjeringer over hele verden har innsatser for å øke næringslivets FoU-investeringer gjennom tilskudd, skattelette, subsidier eller andre former for insentiver.

Bakgrunn for Forskningsrådets anbefalinger

Våre anbefalinger tar utgangspunkt i styringssignalene og oppdragene gitt Forskningsrådet gjennom:

- *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning, 2022-2023 (LTP)*, og særlig relevant er *Målet Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne* og tilhørende regjeringen-vil-tiltak:
 - legge frem en strategi for at forskning og utvikling i næringslivet skal utgjøre 2 prosent av BNP innen 2030
 - legge mer vekt på å støtte næringslivets egne FoU-prosjekter
 - fortsette å styrke arbeidslivsrelevans i utdanningene basert på regionale og nasjonale behov gjennom å tilrettelegge for mer systematisk dialog og samhandling
 - bruke forskning og høyere utdanning til å fremme konkurransedyktige grønne næringer i hele landet
 - sikre god norsk deltakelse i EUs kunnskapsstrategier for den grønne og digitale omstillingen
 - styrke kunnskapsgrunnlaget for forsknings- og innovasjonspolitikken for privat og offentlig sektor
 - mobilisere flere aktører i bredden av norsk næringsliv og i offentlig sektor, herunder også kommunesektoren, til å delta og investere mer i forskning og utvikling
- *Forskningsrådets vedtekter*, og med vekt på flg. Forskningsrådet-skal-oppgaver under §2 *Hovedoppgaver*:
 - arbeide for å fremme innovasjon i næringsliv og offentlig sektor i hele landet
 - arbeide for sammenheng mellom grunnleggende og anvendt forskning og innovasjon
 - bidra til samarbeid og helhet i det offentlige virkemiddelapparatet
 - gi myndighetene råd som grunnlag for utforming av forskningspolitikken.
- *Regjeringens mål- og resultatstyring av Forskningsrådet* og særlig relevant er *Målet Økt verdiskaping* som omfatter følgende, med tilhørende indikatorer:
 - Økt konkurranseevne
 - Styrket omstilling
 - Bedre kunnskapsoverføring

Våre anbefalinger bygger på et bredt kunnskapsgrunnlag, bl.a.:

- Oslo Economics og NIFUs rapport til Forskningsrådet om privat finansiering av forskning, 2023
- Samfunnsøkonomisk analyse (SØA) rapport til NHO om næringsrettet FoU i Norden, 2023
- Indikatorrapporten, 2022-2023
- OECDs rapport *The impact of R&D tax incentives*, 2023
- SØAs evaluering av SkatteFUNN, 2018
- Innspillene fra ulike aktører om FoU i næringslivet sendt til KD/NFD, 2023
- SØAs rapport til Forskningsrådet om effekter og trekk i den næringsrettede porteføljen, 2023
- Forskningsrådets næringsrelevante data, analyser, søknadstilfang, kundedialog, løpende
- Forskningsrådets intervjuer med 14 store norske FoU-aktive bedrifter, 2023

- Forskningsrådets dialogmøte med bedrifter, næringsorganisasjoner, LO, KS, UHR, FFA, 2023

Forskningsrådets anbefalinger

Forskningsrådet har seks momenter som vi mener må vektlegges i regjeringens kommende strategi.

1. Næringslivets rammebetingelser og sammenhengende politikk

Rapporten fra Oslo Economics/NIFU, løpende kundedialog og intervjuer med store norske bedrifter viser at næringspolitikk og rammevilkår er viktige når bedrifter vurderer om, hvor mye og hvor de legger sin FoU-aktivitet. Faktorer som nevnes er forutsigbarhet, skattenivå og -profil, tilgang på kompetent arbeidskraft, risikokapital, infrastruktur og kraft, samt offentlige næringsrettede FoU-virkemidler. Flere viser til land som nå har attraktive skatteinsentiver for grønn industri, og at det av flere grunner er relevant å legge FoU-aktivitet tett opp mot slike produksjonsmiljøer. Det er også verd å merke seg at mange melder at dagens insentiver, for eksempel innenfor olje/gass-sektoren, og rapporteringspraksis høyst sannsynlig gir feilaktig og lavere innrapportering av næringslivets FoU-investeringer.

I Norge er staten den viktigste næringslivinvestoren og kontrollerer de fleste av de største selskapene. I tillegg legger staten inn midler gjennom Argentum, Investinor og Nysnø og driver aktiv næringspolitikk. Statens direkte og indirekte eierskap samt næringspolitikk kan utnyttes betydelig mer aktivt for å øke FoU-intensiteten i næringsliv, i følge Oslo Economics rapport.

En gruppe aktører med potensial for å øke sine investeringer i FoU er stiftelser, jmf betydningen av stiftelser for FoU i Sverige og Danmark. Oslo Economics-rapporten peker på manglende tradisjoner og kultur for dette i Norge og at det er usikkerhet om rammevilkårene for stiftelser. Slik usikkerhet virker hemmende på villigheten til å legge kapital i stiftelser som støtter FoU-aktivitet, og som dermed både kunne øke de private FoU-investeringer og utvide aktørlandskapet for FoU-finansiering i Norge.

Offentlig sektor som hjemmemarked og som referansekunde er viktig for deler av næringslivet, men også norsk offentlig sektors datasett, kompetanse, infrastruktur, reguleringer mm er fremholdt som attraktive og relevant for næringslivets FoU- og innovasjonsarbeid. Offentlige innkjøp kan være en sterk driver for omstilling og samspill mellom privat og offentlig sektor. Sterkere retningslinjer og insentiver for å inkludere FoU i offentlige innkjøp vil gjøre en forskjell, og dette er en mulighet som må brukes betydelig mer offensivt for innovasjon og verdiskaping i offentlig sektor og for næringsutvikling.

LTP har tydelige mål og tiltak om konkurransekraft, bærekraft, kvalitet og tilgjengelighet i forskningen, samt temaprioriteringer som alle er av betydning for det FoU-aktive næringslivet i hele landet. Næringsaktører har over tid gitt innspill om at virkemidler for FoU, forretningsutvikling, infrastruktur, risikokapital, grønn omstilling og eksport må ha bedre sammenheng. Regjeringen har sammen med virkemiddelaktørene et pågående arbeid for forenkling og bedre kobling i virkemiddelapparatet. Det er derimot p.t. svake koblinger mellom FoU-politikken og andre politikkområder, for eksempel mellom LTP og initiativ som Grønt industriløft, Hele Norge eksporterer, Digitaliseringsstrategien, Distriktsmeldingen, beredskaps- og forsvar mm.

Strategien bør inneholde tiltak som gir forutsigbare og attraktive rammebetingelser for næringsliv, tiltak for at FoU er attraktivt for stiftelser, betydelig tilrettelegging for å koble offentlige innkjøp med næringsutvikling, tiltak som styrker tilgangen på kritiske innsatsfaktorer og aktiv kobling mellom relevante politikkområder og politiske initiativer.

2. Kvalitet og kapasitet i utdannings- og FoU-institusjonene

Kvalitet og omfang i grunn- og fagutdanning, forskerutdanning og etter- og videreutdanning er kritisk viktig for å kunne øke FoU-kompetansen og -investeringene i næringslivet. Det er behov for at utdannings- og FoU-institusjonene har innsikt og parternskap som gir dem innsikt i dagens og morgensdagens næringsliv. Det er også store potensialer og behov for at bredden av fag og disipliner i FoU-institusjonene aktivt trekkes inn i innsats for nyskaping og innovasjon.

Det er store endringer i det FoU-aktive næringslivet ved med flere små bedrifter og økt vekt på IKT, databasert og tjenesteorientert verdiskaping i hele bedriftslandskapet. Endringene er sammen med samfunnets og næringslivets utfordringer avhengig av god tilgang på kompetanse, nye samarbeidsmønstre og tverrfaglighet. Høy forskningskvalitet er en forutsetning. Det FoU-aktive, internasjonalt orienterte næringslivet vil gå der kvalitet og likeverdig samspill er å finne, og ut av Norge om nødvendig. Norge må ha et solid forsknings-, rekrutterings- og kompetansecundament generelt, og spesielt innenfor muliggjørende, industrielle og digitale teknologier. Dette er fremholdt som kritisk for den pågående tvillingomstillingen og for internasjonal konkurransekraft i etablert og fremvoksende næringsliv.

Strategien må inneholde tiltak for kvalitet og kapasitet i utdannings- og FoU-institusjonene, for å sikre en sterk nasjonal kompetanse innenfor muliggjørende, industrielle og digitale teknologier, og om FoU-institusjonenes rammebetingelser for slikt.

3. Dagens tilskuddsordninger fungerer, og kan skaleres

SØAs rapport om næringsrettet FoU i Norden viser at vi i Norge har en sammensetting og et nivå av offentlige tilskuddsordninger tilsvarende i de andre landene. De offentlige ordningene utgjør imidlertid en større andel av Norges totale næringsrettede FoU enn ellers i Norden. Endringer i virkemiddelbruken er dermed fremholdt å ha større effekter i Norge enn i de landene som har høyere private FoU-investeringer, primært pga FoU-finansierende stiftelser, næringsstruktur og samspillkultur.

Nasjonalt og i Forskningsrådet er støtten til næringsrettet FoU flat eller fallende iflg SØA. Det største næringsrettede virkemiddelet i Forskningsrådet er innovasjonsprosjekter (IPN) utgjorde i snitt 13 % av Forskningsrådets årlige tildelinger i perioden 2013-2023 (inkl. årene med ekstra høye nivåer pga oljeprisfall og pandemi). IPN samt kompetanseprosjekter, sentre og næring-ph.d er arenaer for samspill og økt FoU-kompetanse i næringslivet. Instituttsektoren er sterkt og vedvarende del av den næringsrettede porteføljen. Evalueringer, analyser, brukerundersøkelser og erfaringer viser at våre næringsrettede ordninger har positive effekter, høy tilsøkning fra stor bredde av næringslivet, høy kvalitet og i økende grad støtter en grønn og digital omstilling.

Det har vært en endring i retning av at flere nye, yngre og mindre bedrifter søker IPN og at en stadig større andel av søkerne har prosjekter innenfor tjenestesegmentet og med bruk av digitale teknologier. Det er etterspurt mer fleksible, stegvise og hyppigere tildelinger for å møte dynamikken og øke tilgjengeligheten også for denne voksende delen av det FoU-aktive næringslivet. Forskningsrådet arbeider med å utvikle de næringslivsrettede ordningene i denne retningen.

Volumet i offentlige FoU-investeringer må opp på minst 1,2 % av BNP for de neste fem årene, for å gi rom for en ekstra stimuleringsinnsats for næringslivets egne FoU-investeringer. Denne midlertidige økningen bør knyttes eksplisitt til forpliktende økning i FoU-investeringene i Norge fra private aktører koblet til utfordringer og muligheter med den grønne, digitale omstillingen av samfunn og næringsliv.

Strategien må vektlegge betydningen av tilgjengelige og brukervennlige ordninger for et FoU-aktivt næringsliv i endring, ha mål om at de offentlige investeringene i FoU økes til 1,2 % av BNP i en femårsperiode og at økningen innrettes for å utløse økte private investeringer fra stiftelser og næringsliv knyttet til utfordringer og muligheter med den grønne, digitale omstillingen.

4. SkatteFUNN

SkatteFUNN er et rettighetsbasert FoU-insentiv for bedrifter som gir skattefratrekk på 19 % av investeringene i et forhåndsgodkjent FoU-prosjekt. Ordningen er det største FoU-virkemiddelet med en estimert indirekte samlet støtte på 3,1 mrd. kroner i 2023 (vs 3,7 mrd kr. i 2022). SkatteFUNN er et breddevirkemiddel som mobiliserer bedrifter i hele landet, i alle bransjer og i fremvoksende, FoU-uerfarne næringer til FoU-aktivitet. I følge OECD er den norske ordningen på linje med tilsvarende i andre land ved at den treffer og har best effekter for SMBer. OECD finner at skatteinsentiver utgjør ca 55 % av de næringsrettede ordningene i OECD-landene og at skatteinsentivene er komplementære til tilskuddsordninger. OECDs funn er i tråd SkatteFUNN-evalueringen og den norske virkemiddelmiksen.

Det er ikke krav om samarbeid i SkatteFUNN-prosjekter, men brukerundersøkelser viser at nær 2/3 av bedriftene har samarbeid med leverandører, kunder eller FoU-institusjoner, og 22% i sistnevnte kategori. Ordningen hadde tidligere insentiver for samarbeid med FoU-institusjon, og disse er gradvis fjernet, og sist etter en større evaluering av ordningen. Disse bør tilbakeføres for at kunnskap som genereres gjennom skatteinsentivet kan spres og komme flere enn den enkelte bedrift til nytte.

Strategien bør fremholde viktigheten av et tilgjengelig og mobiliserende breddeinsentiv for å øke FoU-investeringene i næringslivet i hele landet, og SkatteFUNN bør vurderes å ha insentiver for grønne prosjekter og må få gjeninnført insentiver for samarbeid med FoU-institusjoner.

5. Utfordringsrettet innsats kombinert med et løft i private FoU-investeringer

De store utfordringene knyttet til klima og natur, omstilling av privat og offentlig sektor, ansvarlig teknologiutvikling, totalforsvar mm krever kunnskap, innovasjoner og samspill. De siste årene er nye arbeidsformer for utfordringsrettet FoU-innsats som Pilot-X (energi, helse, transport), Grønn plattform og samfunnsoppdrag brukt for å adressere konkrete utfordringer i samspill mellom aktører og sektorer.

Det er mulig å bruke virkemidler som i større grad og omfang kombinerer behovet for å løse utfordringer med verdiskaping og økte private FoU-investeringer. For eksempel har man i Finland god erfaringer med utfordringsrettede midler til næringslivet gjennom en ordning der en større, ledende bedrift kan få et stort offentlig tilskudd, gitt at denne øker sine FoU-investeringer nasjonalt og utvikler et FoU-økosystem i samspill med academia. Ifølge Business Finland er ordningen (Leading companies) godt mottatt i næringslivet og hos FoU-institusjonene. Tiltaket er vesentlig for å nå målet om å øke finsk næringslivs FoU-investeringer til 4 % BNP. Et tilsvarende tiltak tilpasset norske forhold kan bidra til økt FoU-investeringer fra de større bedriftene og et økt reelt samspill med FoU-institusjonene, for eksempel knyttet til Grønt industriløft Digitaliseringsstrategien, Totalforsvarskommisjons oppfølging og lignende.

Strategien bør inneholde forsterkende grep som kombinerer utfordringer, verdiskaping, samspill og større bedrifters forpliktende FoU-investeringer i Norge.

6. Kultur og tilgjengelighet

Det er generelt svakere tradisjoner for, og mindre tillit til, næringslivsfinansiert FoU i Norge, enn i en del andre land. Det er nødvendig å videreutvikle kulturen for næringslivet som deltaker og bidragsyter til kunnskapsutviklingen. Mye av ansvaret for dette ligger hos academia. Vi kan i større grad enn i dag anvende mindre, men viktige virkemidler til å stimulere en slik utvikling, for eksempel økt bruk av "professor 2-stillinger", nærings-ph.d og offentlig-ph.d., mobilitetsordninger, forsker-til-låns, forskerpool, kortere og mindre prosjekter ol. Videre bør det legges mer til rette for at bedrifter kan etablere tilstedeværelse i tett nærhet til utdannings- og FoU-institusjoner for deling av kompetanse, infrastruktur, innsikter, nettverk ol. Det bør også legges bedre til rette for at bedrifter med avstand til institusjonene får enklere og raskere tilgang til kompetanse og resultater.

Strategien bør omhandle betydningen av kultur og virkemidler for tillitsfullt og likeverdig samspill med vekt på økt mobilitet mellom FoU-institusjonene og næringslivet.